

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
INTERNET: <http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/25/25/98

CZYM DLA POLAKÓW JEST DOM? PRZEMIANY W ŻYCIU CODZIENNYM POLSKIEJ RODZINY

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LUTY 1998

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- Ponad połowa Polaków deklaruje, że w ich rodzinach większość domowników prawie codziennie wspólnie spożywa obiady (59% wskazań) i kolacje (57%), w wyraźnie mniejszym stopniu dotyczy to śniadań, które domownicy najczęściej jadają wspólnie tylko w niedziele i święta. Wspólne spożywanie posiłków w domu rodzinnym respondentów w okresie ich młodości nie było wyraźnie częstsze niż w ich obecnych rodzinach. Różnice dotyczą niemal wyłącznie śniadań - niegdyś wspólnie spożywano je nieco częściej niż obecnie.
- Życie rodzinne koncentruje się przede wszystkim w pokoju, w którym znajduje się telewizor, natomiast w domu rodzinnym ankietowanych domownicy spotykali się najczęściej w kuchni. Na podstawie deklaracji badanych można stwierdzić, iż przeniesienie się centralnego miejsca domu z kuchni do pomieszczenia, w którym znajduje się telewizor, nie wiąże się bezpośrednio z faktem pojawienia się telewizji ani z pierwszą fazą jej upowszechnienia. Dopiero w pokoleniu dojrzewającym w latach 1982-1991 pokój z telewizorem pojawia się jako miejsce konkurujące pod tym względem z kuchnią. W domach najmłodszych respondentów (do 24 roku życia) kuchnia wyraźnie traci znaczenie integrujące rodzinę.
- Wśród wartości i oczekiwań stawianych przed młodymi ludźmi, w największym stopniu zmniejszyły się wymagania rodziców dotyczące wyglądu oraz sposobu ubierania się młodzieży (różnica między deklaracjami najstarszych i najmłodszych respondentów sięga 28 punktów procentowych). W kolejnych pokoleniach zmniejszają się także wymagania rodziców co do udziału ich dzieci w praktykach religijnych (różnica 25 punktów), w mniejszym stopniu zaś maleją oczekiwania dotyczące podejmowania pracy zarobkowej przez młodych ludzi. Wzrosła natomiast troska rodziców o rozwój zainteresowań kulturalnych młodych ludzi i ich udział w kulturze. Nie zmieniły się znacząco oczekiwania dotyczące pomocy w gospodarstwie domowym.

Dom jako instytucja pełni w społeczeństwie wiele funkcji. W dzieciństwie jest najważniejszym miejscem kształtowania osobowości i socjalizacji. Później stanowi miejsce integrujące wiele dziedzin życia - wychowanie dzieci, sferę kontaktów osobistych, życia towarzyskiego, wypoczynku, coraz częściej także staje się miejscem pracy. Powołując się na analizy Andrzeja Sicińskiego, socjologa od lat zajmującego się tą problematyką, można powiedzieć, że dom zarówno integruje jednostkę ze społeczeństwem, jak i umożliwia większe lub mniejsze wyodrębnienie, a nawet izoluje od tego społeczeństwa. Bez wątplenia najważniejsze jest to, iż dom najpełniej realizuje naszą potrzebę bezpieczeństwa i przynależności. Stanowi azyl - bezpieczne miejsce, w którym w największym stopniu możemy być sobą. Z tego względu zresztą właśnie w domu mogą się najczęściej ujawniać rozmaite patologie osobowości czy socjopatie, np. takie jak skłonność do przemocy. Jednocześnie z drugiej strony dom jest (a przynajmniej powinien być) „naszym miejscem na ziemi”, punktem odniesienia - stale (mniej lub bardziej bezpośrednio) obecnym w różnych formach naszej życiowej aktywności.

W jednym z ostatnich sondaży CBOS¹ zapytaliśmy Polaków, czym jest dla nich dom. Interesowały nas także odtwarzane na podstawie wspomnień z dzieciństwa i wczesnej młodości przemiany w życiu codziennym polskiej rodziny dotyczące częstości spożywania wspólnych posiłków oraz miejsc, w których koncentruje się życie rodzinne. Przedmiotem naszego zainteresowania były również zmiany w strukturze oczekiwań i wymagań rodziców wobec dzieci.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (91) przeprowadzono w dniach 11-16 grudnia '97 na 1066-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłych Polaków.

CZYM W OGÓLE JEST DOM?

Na początku trzeba poczynić uwagę metodologiczną. W komunikacie tym staramy się na podstawie deklaracji ankietowanych odtworzyć niektóre aspekty naszej społecznej przeszłości. Rzeczywistość wspomniana nie jest oczywiście wiernym odzwierciedleniem minionej sytuacji, tym bardziej dotyczy to wspomnień z domu rodzinnego, który w miarę upływu czasu w coraz większym stopniu idealizujemy. Z tego powodu nawet deklaracje dotyczące faktów mogą być obciążone idealizacją i trzeba o tym pamiętać interpretując odpowiedzi ankietowanych.

Dobłą ilustracją mechanizmu idealizacji przeszłości są deklaracje dorosłych Polaków dotyczące atmosfery ich domu rodzinnego zestawione z opiniami na ten temat zaczerpniętymi z badań współczesnej młodzieży - uczniów ostatnich klas szkół ponadpodstawowych. Okazuje się, że dla dorosłych w wyraźniej większym stopniu niż dla młodzieży dom rodzinny był miejscem, w którym czuli się kochani i rozumiani - sędzi tak prawie trzy czwarte dorosłych ankietowanych i tylko połowa respondentów w wieku od 15 do 18 lat. Natomiast co trzeci młody człowiek i tylko co dziewiąty dorosły czuje lub czuł się w swoim domu nie rozumiany.

Tabela 1

w procentach

Czym przede wszystkim był/jest dla Pana(i) dom rodzinny?	Młodzież '96*	Dorośli '97
Mieszkaniem, miejscem, gdzie się jadło i spało/ je i śpi	15	12
Miejscem, gdzie był(a)m/jestem kochany(a), ale nie rozumiany(a)	32	11
Miejscem, gdzie był(a)m/ jestem kochany(a) i rozumiany(a)	50	73
Określił(a)bym to inaczej	3	4

* Dane z badania „Młodzież '96”, 13-22 kwietnia '96, ogólnopolska reprezentatywna próba młodzieży ostatnich klas szkół ponadpodstawowych (N=1275).

Interpretując te różnicowania dosłownie można skonstatować pogorszenie się atmosfery w polskiej rodzinie, jednak bliższe prawdy wydaje się stwierdzenie wspomnieniowej idealizacji postrzegania własnej sytuacji w rodzinie w stosunku do faktycznych odczuć, jakie zapewne niegdyś były naszym udziałem.

Pamiętając o powyższych niebezpieczeństwach interpretacyjnych zadaliśmy respondentom pytanie otwarte dotyczące nie tyle ich domu rodzinnego, ile w ogóle domu jako takiego. Pytaliśmy o to, co jest dla nich istotą domu, co przede wszystkim stanowi o poczuciu „zadomowienia” - o tym, że czujemy się jak u siebie w domu.

Odpowiedzi na pytanie otwarte dowodzą, że dla współczesnych Polaków dom jest przede wszystkim źródłem poczucia bezpieczeństwa, miejscem, gdzie można się schronić lub tylko oddzielić od świata. Ten punkt widzenia podzielany przez co trzeciego badanego (32% wskazań) najlepiej oddaje powiedzenie „mój dom to moja twierdza”.

	CBOS
Czym jest dla Pana(i) dom?	
Miejscem, gdzie jest bezpiecznie , ostoją, oazą, azylem, schronieniem - dom jako miejsce zabezpieczone przed wpływami świata	32%
Ogniskiem , miejscem pełnym ciepła - podkreślanie więzi uczuciowej, np. <i>to śmiech i zabawa dzieci</i>	29%
Miejscem, gdzie jest rodzina , domownicy - rodzice, dziadkowie, dzieci - tylko wymienione bez dodatku komponentu emocjonalnego, np. <i>gdzie się mieszka z rodziną, dom to rodzina</i>	21%
Najważniejszym miejscem w życiu , wszystkim, całym życiem, miejscem, gdzie się żyje, gdzie się toczy życie. Odpowiedzi podkreślające niepowtarzalność instytucji domu rodzinnego, np. <i>Nie ma innego takiego miejsca</i>	18%
Miejscem, gdzie się spotykamy , gdzie rozmawiam z dziećmi, żoną/mężem, wspólnotą; podkreślanie wspólnotowego wymiaru domu	13%
Miejscem, gdzie się wraca ; przystanią, gdzie na mnie czekają	11%
Miejscem, gdzie mnie rozumieją , akceptują	10%
Miejscem odpoczynku , wytchnienia, wypoczynkiem, gdzie się spędza wolny czas	6%
Radością życia , zadowoleniem, gdzie czuję się najlepiej (dobrze), miejscem, z którego czerpię siłę, gdzie chętnie przebywam, czymś przyjemnym	5%
Gniazdem , korzeniami, kolebką, miejscem przekazywania zwyczajów i tradycji	5%
Podejście „funkcjonalne” - miejscem zamieszkania, miejscem do spania, jedzenia, gdzie zaspokajają się podstawowe potrzeby, punktem kwaterunkowym	5%
Podkreślanie funkcji wychowawczych: wychowaniem, szkołą życia	3%
Wspomnieniem, miejscem, gdzie wracam wspomnieniami, <i>gdzie byłam szczęśliwa</i>	1%
Dobrem materialnym - kiedy respondent mówi o konkretnym domu, np. <i>lubię go, bo go budowałem</i>	1%
Inna odpowiedź	2%
Trudno powiedzieć	3%

Niewiele mniejszej liczbie respondentów dom kojarzy się głównie z pozytywnymi doznaniem emocjonalnymi - jest dla nich przede wszystkim ogniskiem domowym, miejscem pełnym ciepła i miłości (29%).

Co piąty ankietowany twierdzi, że dom to po prostu miejsce, gdzie jest rodzina, domownicy, co dziewiąty zaś inaczej ujmując problem stwierdza metaforycznie, że dla niego dom jest przystanią - miejscem, do którego się wraca, gdzie na nas czekają, gdzie zawsze jesteśmy oczekiwani.

Niespełna co piąty badany podkreśla przede wszystkim niepowtarzalną atmosferę takiego miejsca jak dom. W wypowiedziach tej grupy ankietowanych najczęściej pojawiały się stwierdzenia wskazujące na jego wartość aksjologiczną - mówiono o tym, że dom jest dla człowieka miejscem najważniejszym i nieporównywalnym z niczym innym.

Ważnym aspektem funkcjonowania domu jest jego wspólnotowy wymiar, co ósmy respondent uważa, że dom to przede wszystkim miejsce kultywowania wartości społecznych, gdzie jesteśmy razem z innymi, spotykamy się z bliskimi nam ludźmi, rozmawiamy ze sobą, spożywamy posiłki, bawimy się z dziećmi, wspólnie spędzamy czas. Co dziesiąty badany uważa, że prawdziwy dom jest miejscem, w którym każdy ma poczucie, że jest rozumiany, akceptowany, obdarzany przyjaznym zainteresowaniem; miejscem, gdzie szanuje się uczucia i przekonania innych, gdzie zawsze można znaleźć oparcie i pomoc.

Niewielkiej grupie ankietowanych (6%) dom kojarzy się przede wszystkim z odpoczynkiem, odprężeniem, wytchnieniem - miejscem, gdzie spędza się wolny czas, gdzie można pozbyć się stresów, np. związanych z życiem zawodowym. Inni twierdzą wprost, że jest to miejsce napawające ich radością, gdzie czują się dobrze, są zadowoleni, z niego czerpią siłę (5%).

Co dwudziesty badany podkreśla przede wszystkim znaczenie domu dla więzi międzypokoleniowej, stwierdza, że dom to przede wszystkim gniazdo rodzinne - miejsce przekazywania tradycji i zwyczajów, zdobywania pierwszych doświadczeń życiowych.

Na temat domu wypowiedziano się także w sposób czysto techniczny, bezosobowy i nieemocjonalny, stwierdzając, że dom to miejsce, gdzie się zaspokajają podstawowe potrzeby życiowe, np. je i śpi (5%). Dom w tym ujęciu to - przytaczając słowa jednego z ankietowanych - przede wszystkim *punkt kwaterunkowy*.

W dalszej kolejności mówiono również o wychowawczych funkcjach domu, a także o wiążących się z nim ciepłych wspomnieniach.

Negatywne skojarzenia z pojęciem domu, np. *dom to ciągła praca od świtu do nocy*, należały do sporadycznych (poniżej 1%).

PRZEMIANY W ŻYCIU CODZIENNYM POLSKIEJ RODZINY

Poczucie wspólnoty i przynależności jest istotną częścią naszego odczuwania domu i atmosfery domowego ogniska. Poczucie to realizuje się, z jednej strony, we wzajemnym uzupełnianiu się i wyręczaniu w życiowych czynnościach, z drugiej - i to jest zapewne ważniejsze - we wspólnym życiu, „byciu razem”, a więc wspólnym spędzaniu czasu, rozmowie, robieniu czegoś razem. Dla spójności rodziny ważne jest to, że wykonywanie czegoś wspólnie nie może mieć charakteru jednorazowego. Szczególnie dla wychowania dzieci istotne są powtarzalne aspekty życia rodzinnego - czynności, które wyznaczają jego rytm, narzucają porządek czasowy, a zarazem określają ramy życia codziennego.

Wspólne spożywanie posiłków jest właśnie jedną z okazji do budowania poczucia wspólnoty. Ponad połowa Polaków deklaruje, że w ich rodzinach prawie codziennie co najmniej większość domowników wspólnie jada obiady i kolacje, w wyraźnie mniejszym stopniu dotyczy to śniadań - tylko w niespełna co trzeciej rodzinie większość domowników wspólnie spożywa pierwszy posiłek.

Tabela 2

w procentach

Czy istniał/istnieje i był/jest przestrzegany zwyczaj wspólnego zasiadania do stołu, wspólnego spożywania posiłków? Które z posiłków spożywano/spożywają Państwo wspólnie? Czy ... było/był/była (jest) spożywane/y/a wspólnie przez co najmniej większość domowników?	Tak			Nie
	prawie codziennie	ale tylko w niedziele i święta	ale tylko od czasu do czasu	
Śniadanie				
dom rodzinny	35	34	14	16
dom obecny	29	36	16	17
Obiad				
dom rodzinny	60	29	5	5
dom obecny	59	31	7	3
Kolacja				
dom rodzinny	56	20	13	11
dom obecny	57	19	13	9

Ze względu na charakter pracy wspólne posiłki nieco częstsze są w rodzinach osób mieszkających na wsi niż w miastach. Szczególnie dotyczy to śniadań - ich wspólne spożywanie jest tym częstsze, im mniejsza miejscowość, w której mieszkają badani. Większość mieszkańców największych miast deklaruje, że spożywa śniadania wspólnie z rodziną tylko w niedziele i święta.

Stosunkowo rzadziej jedzą śniadania wspólnie z domownikami osoby w wieku pełnej aktywności zawodowej: młodzi i w średnim wieku, natomiast częściej - osoby w wieku przedemerytalnym lub na emeryturze (po 55 roku życia). Najczęściej mogą sobie na to pozwolić rolnicy, gospodynie domowe oraz emeryci, najrzadziej zaś robotnicy oraz pracownicy umysłowi niższego szczebla.

Mniejsze są różnice, jeśli chodzi o codzienne wspólne spożywanie pozostałych głównych posiłków - obiadu oraz kolacji. Wspólnie z rodziną obiady najczęściej jedzą mieszkańcy najmniejszych miast, przedstawiciele inteligencji i kadry kierowniczej, najrzadziej - robotnicy wykwalifikowani i niewykwalifikowani. Wspólnie z domownikami kolacji nie jadają natomiast - częściej niż pozostali - osoby młode (do 24 roku życia), a spośród grup społeczno-zawodowych: robotnicy, uczniowie i studenci oraz prywatni przedsiębiorcy.

Według deklaracji ankietowanych, spożywanie posiłków wspólnie z rodziną nie było w okresie ich młodości wyraźnie częstsze niż obecnie. Różnice dotyczą niemal wyłącznie śniadań, które niegdyś jadano wspólnie nieco częściej. Przy wspólnych posiłkach spotykały się przede wszystkim rodziny mieszkające na wsi oraz w małych miastach: domownicy razem spożywali najczęściej obiady i kolacje, nieco rzadziej - śniadania. Najrzadziej natomiast obiady wspólnie z rodziną jadali mieszkańcy miast liczących od 21 do 50 tys. ludności.

Tabela 3

w procentach

Gdzie mieścił się dom rodzinny, w jak dużej miejscowości?	Czy obiad był spożywany wspólnie przez co najmniej większość domowników?			
	Tak			Nie
	prawie codziennie	ale tylko w niedziele i święta	ale tylko od czasu do czasu	
Wieś	64	27	5	4
Miasto do 20 tys. ludności	68	19	8	5
- od 21 do 50 tys.	43	44	9	4
- od 51 do 100 tys.	61	26	4	9
- od 101 do 500 tys.	54	37	3	6
- 501 tys. i więcej	53	43	1	3

Życie rodzinne koncentruje się obecnie w pokoju, w którym znajduje się telewizor, a więc - jak można sądzić - to właśnie telewizor wyznacza centralne miejsce domu. Natomiast niegdyś, w domu rodzinnym ankietowanych, takim pomieszczeniem, w którym najczęściej spotykali się domownicy, była kuchnia. Obecnie tylko w co czwartej rodzinie nadal pełni ona tę funkcję. Oczywiście jest dyskusyjne, czy oglądanie telewizji można nazwać czynnością wykonywaną wspólnie, choć na pewno mniejszy lub większy zakres wspólnotowości może się podczas tej czynności realizować.

Tabela 4

w procentach

Gdzie koncentrowało/koncentruje się życie rodzinne, gdzie najczęściej spotykali/spotykają się domownicy w Pana(i) rodzinie?	Dom rodzinny	Dom obecny
W kuchni	57	28
W pokoju, gdzie stoi telewizor	29	66
W innym pokoju, w którymś z pokoiów	11	4
W ogóle nie ma takiego miejsca	1	1
Trudno powiedzieć	1	1

Podstawową zmienną wyjaśniającą to zróżnicowanie jest oczywiście wiek badanych. Co ciekawe, przeniesienie się centralnego miejsca domu z kuchni do pomieszczenia, w którym znajduje się telewizor, nie jest tożsame z faktem pojawienia się telewizji ani nawet z pierwszą fazą jej upowszechnienia.

Telewizja pojawiła się w Polsce w roku 1957, a więc mogła ją poznać w swej młodości część osób mających obecnie od 55 do 64 lat, które przekroczyły 18 rok życia w latach 1952-1961. Jednak dla tego pokolenia doświadczenie z telewizją mogło mieć wyłącznie charakter marginalny. Większe szanse mieli badani mający obecnie od 45 do 54 lat, którzy osiągnęli dojrzałość w latach 1962-1971, jeszcze większe zaś - respondenci o dziesięć lat młodsi, dorastający w latach 1972-1981. Jednak według deklaracji osób w wieku od 35 do 54 lat centralnym miejscem ich rodzinnego domu, gdzie domownicy najczęściej się spotykali, była kuchnia. Dopiero w pokoleniu dojrzewającym w latach 1982-1991 pokój z telewizorem pojawia się jako miejsce konkurujące pod tym względem z kuchnią. Jednoznacznie zaś kuchnia traci swoje integrujące rodzinę znaczenie wśród najmłodszych (do 24 roku życia), którzy 18 rok życia przekraczali w latach 1992-1998. W domach ponad dwóch trzecich najmłodszych Polaków, którzy dojrzewali w latach dziewięćdziesiątych, rodzina najczęściej spotyka się tylko przed telewizorem.

Trzeba jednak zastrzec, że na powyższe zróżnicowania może mieć wpływ obecny stosunek do tradycji obyczajowej i telewizji jako takiej w poszczególnych grupach wieku.

Tabela 5

w procentach

Wiek	Gdzie koncentrowało/ koncentruje się życie rodzinne, gdzie najczęściej spotykali/ spotykają się domownicy w Pana(i) rodzinie?	w procentach				
		W kuchni	W pokoju, gdzie stoi telewizor	W innym pokoju	Nie ma takiego miejsca	Trudno powiedzieć
Do 24 roku życia	Dom rodzinny	30	65	3	2	0
	Dom obecny	27	68	4	0	1
25-34	Dom rodzinny	46	50	3	0	2
	Dom obecny	28	65	4	3	1
35-44	Dom rodzinny	62	29	6	1	1
	Dom obecny	24	69	5	0	1
45-54	Dom rodzinny	62	23	13	1	0
	Dom obecny	22	74	2	1	1
55-64	Dom rodzinny	66	5	24	4	1
	Dom obecny	31	59	7	2	0
65 lat i więcej	Dom rodzinny	74	0	22	2	1
	Dom obecny	35	56	5	0	3

Kuchnia była lub nadal jest miejscem łączącym przede wszystkim rodziny mieszkające na wsi. Częściej w kuchni niż gdzie indziej krzyżują się również drogi domowników w rodzinach mieszkających w najmniejszych miastach (do 20 tys. ludności). Natomiast rodziny wielkomięskie spotykają się przede wszystkim w pokoju, w którym stoi telewizor.

Tabela 6

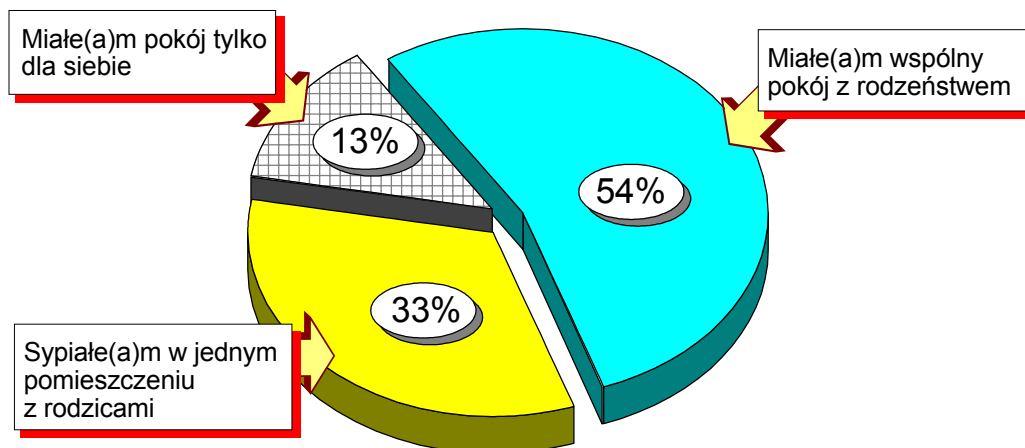
w procentach

Gdzie mieścił się dom rodzinny, w jak dużej miejscowości?	Gdzie koncentrowało się życie rodzinne, gdzie najczęściej spotykali się domownicy w Pana(i) rodzinie?				
	W kuchni	W pokoju, gdzie stoi telewizor	W innym pokoju	Nie ma takiego miejsca	Trudno powiedzieć
Wieś	72	16	8	2	1
Miasto do 20 tys. ludności	45	37	15	1	2
- od 21 do 50 tys.	42	44	11	0	2
- od 51 do 100 tys.	33	51	16	0	0
- od 101 do 500 tys.	32	56	10	0	2
- 501 tys. i więcej ludności	30	48	19	3	0

WYCHOWANIE DZIECI

Dla procesu socjalizacji, zakresu poczucia prywatności, w tym zwłaszcza poczucia osobniczego dystansu na skali bliskość-obcość, niebagatelne znaczenie mają warunki dorastania. Ponad połowa Polaków deklaruje, że w okresie dzieciństwa i wczesnej młodości miała wspólny pokój z rodzeństwem, co trzeci sypiał w jednym pomieszczeniu z rodzicami, tylko niespełna co ósmy miał osobny pokój wyłącznie dla siebie.

RYS. 1. CZY W WIEKU 7 LAT I WIĘCEJ MIAŁ(A) PAN(I) SWÓJ POKÓJ LUB POKÓJ WSPÓLNY Z RODZEŃSTWEM CZY TEŻ SYPIAŁ(A) PAN(I) W JEDNYM POMIESZCZENIU Z RODZICAMI?

To, czy mieliśmy osobny pokój wyłącznie dla siebie, czy też dzieliliśmy wspólny pokój z rodzeństwem lub z rodzicami, jest przede wszystkim funkcją warunków mieszkaniowych, w jakich przyszło żyć ankietowanym, a więc wiąże się głównie z wiekiem oraz miejscem dorastania.

Większość dorosłych Polaków w okresie dzieciństwa i wczesnej młodości miała wspólny pokój razem z rodzeństwem. Jedynie najstarsi ankietowani (powyżej 55 roku życia) najczęściej dzielili jedno pomieszczenie razem z rodzicami. Natomiast oddzielny pokój jedynie na własny użytek miał w dzieciństwie i wczesnej młodości co czwarty respondent do 35 roku życia i co dziesiąty w wieku od 35 do 44 lat.

Tabela 7

w procentach

Wiek	Czy w wieku 7 lat i więcej miał(a) Pan(i) swój pokój lub pokój wspólny z rodzeństwem czy też sypiał(a) Pan(i) w jednym pomieszczeniu z rodzicami?		
	Miało(a)m pokój tylko dla siebie	Miało(a)m wspólny pokój z rodzeństwem	Sypiało(a)m w jednym pomieszczeniu z rodzicami
Do 24 roku życia	27	58	14
25-34	23	60	17
35-44	10	60	29
45-54	3	58	39
55-64	9	41	49
65 lat i więcej	5	42	53

Bez względu na to, jak duża była miejscowość, w której znajdował się dom rodzinny badanych, dzieci najczęściej mieszkały wspólnie w jednym pokoju, rodzice zaś mieli odrębny pokój. Dzielenie wspólnego pokoju razem z rodzicami było doświadczeniem dwóch piątych mieszkańców wsi i jednej czwartej mieszkańców miast. Pokój wyłącznie dla siebie miał w swoim dzieciństwie więcej niż co piąty mieszkaniec miast powyżej 20 tys. ludności i tylko co czternasty mieszkaniec wsi.

Tabela 8

w procentach

Gdzie mieścił się dom rodzinny, w jak dużej miejscowości?	Czy w wieku 7 lat i więcej miał(a) Pan(i) swój pokój lub pokój wspólny z rodzeństwem czy też sypiał(a) Pan(i) w jednym pomieszczeniu z rodzicami?		
	Miałe(a)m pokój tylko dla siebie	Miałe(a)m wspólny pokój z rodzeństwem	Sypiałe(a)m w jednym pomieszczeniu z rodzicami
Wieś	7	53	40
Miasto do 20 tys. ludności	14	62	24
- od 21 do 50 tys.	24	52	24
- od 51 do 100 tys.	23	55	22
- od 101 do 500 tys.	23	52	25
- 501 tys. i więcej ludności	21	53	26

Wśród wartości wychowawczych przedstawionych badanym do oceny najbardziej jednoznaczne poparcie uzyskało stwierdzenie, że rodzice uczyli ich polskich tradycji i wymagali od nich w okresie dorastania, by ich ściśle przestrzegali. Równie wyraźnie respondenci są przekonani, że rodzice interesowali się ich problemami. Cztery piąte stwierdza również, że rodzice wymagali od nich pomocy w prowadzeniu domu lub w gospodarstwie. Najbardziej badani odczuwali naciski co do podejmowania przez nich pracy zarobkowej.

W porównaniu z odpowiedziami ogółu dorosłych deklaracje młodzieży wskazują, iż wśród wartości obecnych w wychowaniu współczesnego pokolenia młodych ludzi w największym stopniu zmniejszyły się oczekiwania rodziców co do wyglądu, sposobu ubierania się. Wśród ogółu dorosłych więcej niż co drugi stwierdził, że rodzice bezpośrednio decydowali o tym, jak ma on wyglądać i w co się ubierać; wśród uczniów ostatnich klas szkół ponadpodstawowych wyraźne oczekiwania co do wyglądu i stroju mają rodzice co czwartego respondenta.

Wyraźnie zmniejszyły się również wymagania rodziców co do udziału młodych ludzi w praktykach religijnych. Wśród ogółu dorosłych trzy czwarte stwierdziło, że rodzice wymagali od nich, by chodzili do kościoła; wśród współczesnej młodzieży niespełna połowa - według ich deklaracji - spotyka się z tego rodzaju wymaganiami.

W dużo mniejszym stopniu zmały oczekiwania co do pomocy młodzieży w prowadzeniu domu lub czynnościach gospodarskich. Mniejsze wśród młodzieży niż wśród dorosłych są deklaracje co do stopnia interesowania się ich problemami przez rodziców. Nieznacznie częstsze niż dawniej są natomiast naciski dotyczące podejmowania pracy zarobkowej przez młodych ludzi.

Tabela 9

w procentach

O każdym z poniższych stwierdzeń proszę powiedzieć, czy jest ono prawdziwe w stosunku do Pana(i) okresu młodzieńczego (15-18 lat)/ czy jest ono prawdziwe w Twoim przypadku?	Dorośli '97		Młodzież '96*	
	Tak	Nie	Tak	Nie
Rodzice uczyli mnie naszych tradycji i wymagali, żebym ich ściśle przestrzegał(a)	83	12	-	-
Rodzice interesowali/interesują się moimi problemami	83	13	75	15
Rodzice wymagali/wymagają ode mnie pomocy w prowadzeniu domu, w gospodarstwie	80	17	75	22
Rodzice starali się o patriotyczne wychowanie dzieci	77	15	-	-
Rodzice wymagali/wymagają ode mnie, żebym chodził(a) do kościoła	77	20	49	46
Rodzice starali/starają się rozwijać moje zainteresowania kulturalne - chcieli/chcą, żebym chodził(a) do teatru, do kina, czytał(a) dobre książki	58	36	53	28
Rodzice decydowali/decydują o tym, jak wyglądał(a)m/wyglądam, w co się ubierał(a)m/ubieram	54	43	24	70
Rodzice zachęcali/zachęcają mnie do podejmowania pracy zarobkowej	42	55	46	46
Pominięto „trudno powiedzieć”.				
* Dane z badania „Młodzież '96”, 13-22 kwietnia '96, ogólnopolska reprezentatywna próba młodzieży ostatnich klas szkół ponadpodstawowych (N=1275).				

Deklaracje ankietowanych w poszczególnych grupach wieku potwierdzają zdecydowaną zmianę standardów obyczajowych związanych z wyglądem młodych ludzi, ich ubiorem. Warto przy tym zauważyć, że najbardziej radykalna zmiana (spadek oczekiwań o 17 punktów

procentowych) występuje między pokoleniem obecnych 30–40-latków i pokoleniem o dziesięć lat młodszym, a więc nastąpiła w latach osiemdziesiątych, kiedy ci ostatni osiągnęli dojrzałość. Prawdopodobne wyliczenia związane z okresem prokreacji wskazują, że rodzicami pokolenia wychowanego w tak wielkim (w porównaniu z poprzednimi pokoleniami) liberalizmie co do sposobu ubierania się i wyglądu byli przeważnie ludzie, którzy w latach sześćdziesiątych mieli własne doświadczenia mniejszej lub większej kontestacji wobec „dorosłych” standardów w tej dziedzinie.

Zróżnicowania deklaracji wśród kolejnych pokoleń potwierdzają stopniowe zmniejszanie się w procesie wychowawczym nacisku na uczestnictwo w praktykach religijnych. Wśród najstarszych ankietowanych blisko 90% stwierdza, że rodzice wymagali od nich, by chodzili do kościoła, w każdym kolejnym pokoleniu wymagania tego rodzaju stają się coraz rzadsze, wśród obecnej młodzieży zaś wskazania sięgają zaledwie połowy ogółu badanych. Fakt zmniejszania się wychowawczych wymagań w dziedzinie życia religijnego można interpretować dwojako. Z jednej strony może to być potwierdzenie tezy o postępującej sekularyzacji polskiego społeczeństwa, znajdującej wyraz również w wartościach wychowawczych, wśród których dorasta młode pokolenie; z drugiej zaś może wskazywać na zmianę typu wychowania religijnego: odejście od nakazów oraz bezpośrednio wyrażanych i egzekwowanych oczekiwań na rzecz bardziej świadomego wyboru młodych ludzi. Najbardziej prawdopodobne wydaje się występowanie obu tych zjawisk.

O ile w obu powyższych wymiarach odnotowujemy spadek deklaracji w kolejnym coraz młodszym pokoleniu, o tyle w dziedzinie dbałości o zainteresowania kulturalne młodych ludzi jest tendencja odwrotna - w młodszym pokoleniu dbałość o uczestnictwo młodych ludzi w kulturze wyraźnie rośnie. Wśród najstarszych respondentów tylko jedna trzecia stwierdziła, że rodzice dbali o ich zainteresowania kulturalne, wśród najmłodszych zaś wskazania tego rodzaju sięgają blisko trzech czwartych. Również interesowanie się rodziców problemami dzieci okazuje się nieco wyższe wśród młodszego pokolenia niż wśród najstarszych Polaków.

Wśród pozostałych wartości brak jest tak wyraźnych i jednoznacznych (jeśli chodzi o kierunek zmian) zależności.

Tabela 10

Odsetki odpowiedzi twierdzących

O każdym z poniższych stwierdzeń proszę powiedzieć, czy jest ono prawdziwe w stosunku do Pana(i) okresu młodzieńczego (15-18 lat)?	Wiek					
	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65 lat i więcej
	Urodzeni w latach	1973-1979	1963-1972	1953-1962	1943-1952	1933-1942
Rodzice decydowali/decydują o tym, jak wyglądał(a)m/wyglądam, w co się ubierał(a)m/ubieram	40	36	53	60	68	68
Rodzice wymagali/wymagają ode mnie, żebym chodził(a) do kościoła	64	73	76	84	86	89
Rodzice starali/starają się rozwijać moje zainteresowania kulturalne - chcieli/chcą, żebym chodził(a) do teatru, do kina, czytał(a) dobre książki	73	70	65	55	49	33
Rodzice zachęcali/zachęcają mnie do podejmowania pracy zarobkowej	37	32	37	49	43	53
Rodzice interesowali/interesują się moimi problemami	90	90	87	85	78	65
Rodzice wymagali/wymagają ode mnie pomocy w prowadzeniu domu, w gospodarstwie	79	78	82	85	73	81
Rodzice starali się o patriotyczne wychowanie dzieci	71	70	77	84	80	78
Rodzice uczyli mnie naszych tradycji i wymagali, żebym ich ściśle przestrzegał(a)	79	78	83	89	85	80

WARTOŚCI GODNE PRZEKAZANIA

W pytaniu otwartym zapytaliśmy respondentów, jakie wartości chcieliby przede wszystkim zachować ze swojego domu rodzinnego i przekazać swoim dzieciom lub wnukom.

Ankietowani najczęściej wskazywali na stosunek do wartości narodowych - wymieniali tradycję, zwyczaje, patriotyzm, a także pamięć o pochodzeniu (36%). W takim samym stopniu jak przekaz międzypokoleniowy liczy się dla nich emocjonalny fundament trwania rodziny - ciepło rodzinne, więź i miłość rodzinna (35%). Zdaniem jednej czwartej ankietowanych ważny jest przede wszystkim wzajemny szacunek, ale także szacunek dla starszych czy konkretnie - dla rodziców.

Wśród pozostałych liczących się wartości, które badani chcieliby przekazać swoim dzieciom, wymieniano takie wartości społeczne, jak: dobre wychowanie, kulturę, tolerancję i życzliwość (16%), wartości związane z pracą i etosem dobrej pracy - pracowitość, obowiązkowość, rzetelność, a także zaradność (12%). Dla co dziewiątego respondenta (11%) najważniejsze jest przekazanie wiary w Boga, zasad religijnych czy wartości chrześcijańskich, dla co czternastego (7%) zaś wykształcenie, dążność do zdobywania wiedzy i inteligencja .

		CBOS
Co chciał(a)by Pan(i) przede wszystkim przenieść, przekazać ze swojego domu rodzinnego swoim dzieciom lub wnukom?		
Tradycję, zwyczaje, patriotyzm, pamięć o pochodzeniu i inne odpowiedzi mówiące o zachowaniu przekazu międzypokoleniowego		36%
Ciepło rodzinne, miłość, więź rodzinną, wspólnotę, zrozumienie, zgodę, harmonię rodzinną: <i>Żeby o sobie pamiętali, jak rodziców zabraknie, Aby zawsze mogli liczyć na siebie, Żeby się rodzina nie rozpadła</i>		35%
Wzajemny szacunek, szacunek dla starszych, dla rodziców		25%
Wartości społeczne: dobre wychowanie, zasady kultury, tolerancja, życzliwość, serdeczność		16%
Pracowitość, szacunek do pracy, gospodarność, obowiązkowość, odpowiedzialność, rzetelność, sumiennosc, zaradność		12%
Wiarę w Boga, wiarę katolicką, religijność, wychowanie w duchu religijnym, wartości chrześcijańskie		11%
Wykształcenie, chęć do nauki, inteligencję, atmosferę swobodnego myślenia, poczucie piękna, pogodę ducha itp.		7%
Nic		2%
Nie mam dzieci ani wnuków - nie mam komu co przekazać		2%
Inna odpowiedź		8%
Trudno powiedzieć		5%

Dla współczesnych Polaków dom jest przede wszystkim źródłem poczucia bezpieczeństwa, miejscem, gdzie można się schronić lub tylko oddzielić od świata. Jest także najważniejszym źródłem pozytywnych emocji - miejscem pełnym ciepła i miłości rodzinnej. Dla wielu badanych dom to miejsce najważniejsze i nieporównywalne z niczym innym, łączące nas z bliskimi - miejsce, gdzie jest rodzina, gdzie wspólnie żyjemy, rozmawiamy, spędzamy czas. Dom to także przystań, do której zawsze można wrócić, chroniąc się w czasie życiowych burz - miejsce, gdzie nas rozumieją i akceptują.

Ponad połowa Polaków deklaruje, że w ich rodzinach większość domowników prawie codziennie wspólnie jada obiady i kolacje, w wyraźnie mniejszym stopniu dotyczy to śniadań - tylko niespełna co trzecia rodzina wspólnie spożywa również pierwszy posiłek. Wspólne spożywanie posiłków w domu rodzinnym respondentów w okresie ich młodości nie było wyraźnie częstsze niż w ich obecnych rodzinach. Różnice dotyczą niemal wyłącznie śniadań - niegdyś wspólnie spożywano je nieco częściej niż obecnie.

Życie rodzinne najczęściej koncentruje się w pokoju, w którym znajduje się telewizor, a więc - jak można sądzić - to on wyznacza centralne miejsce współczesnego domu. Natomiast w domu rodzinnym ankietowanych domownicy spotykali się najczęściej w kuchni. Obecnie tylko w co czwartej rodzinie kuchnia nadal pełni tę funkcję. Przeniesienie się centralnego miejsca domu z kuchni do pomieszczenia, w którym znajduje się telewizor, nie jest tożsame z faktem pojawienia się telewizji ani nawet z pierwszą fazą jej upowszechnienia. Według deklaracji ankietowanych dopiero w pokoleniu dojrzewającym w latach 1982-1991 pokój z telewizorem pojawia się jako miejsce konkurujące pod tym względem z kuchnią. Wyraźnie zaś kuchnia traci znaczenie integrujące rodzinę w pokoleniu najmłodszym (do 24 roku życia) - w domach ponad dwóch trzecich najmłodszych Polaków, którzy dojrzewali w latach dziewięćdziesiątych, rodzina najczęściej spotyka się przed telewizorem.

Wśród wartości i nakazów stawianych przez rodziców przed kolejnymi pokoleniami młodych ludzi w największym stopniu zmniejszyły się oczekiwania dotyczące spraw obyczajowych - wyglądu oraz ubioru młodzieży. W kolejnych pokoleniach mniejsze są także wymagania rodziców co do udziału ich dzieci w praktykach religijnych, zmniejszyły się również oczekiwania dotyczące podejmowania pracy zarobkowej przez młodych ludzi. Wzrosła natomiast troska rodziców o udział młodych ludzi w kulturze, co niewątpliwie związane jest z ogólnym wzrostem poziomu wykształcenia.

Tabela 1. Które z posiłków spożywają Państwo wspólnie? Czy **obiad** jest spożywany wspólnie przez co najmniej większość domowników? 1 - Tak, prawie codziennie; 2 - Tak, ale tylko w niedziele i święta; 3 - Tak, ale tylko od czasu do czasu; 4 - Nie

	(%)				Liczba osób
	1	2	3	4	
Ogółem	59	31	8	3	1008
Płeć					
Mężczyźni	58	30	8	4	485
Kobiety	60	32	7	2	523
Wiek					
do 24 lat	52	35	10	2	147
25-34	62	24	11	4	186
35-44	62	28	7	4	219
45-54	52	40	5	3	193
55-64	64	29	5	2	127
65 lat i więcej	62	28	7	3	136
Miejsce zamieszkania					
Wieś	58	31	8	3	378
Miasto do 20 tys.	71	18	8	3	121
od 21 do 100 tys.	55	31	8	5	217
101-500 tys.	59	31	7	4	166
501 tys. i więcej mieszk.	54	40	5	1	126
Region					
Północny	63	29	5	3	121
Zachodni	61	26	7	6	109
Środkowozachodni	72	23	5	1	136
Środkowy	59	34	6	1	174
Wschodni	54	30	13	4	125
Południowo-wschodni	51	37	8	5	163
Południowo-zachodni	54	32	9	5	174
Wykształcenie					
Podstawowe	59	28	8	5	287
Zasadnicze zawodowe	51	37	10	2	297
Średnie	62	30	6	2	331
Wyższe	69	24	5	2	93
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	74	18	5	4	71
Prac. umysł. niż. szczebla	66	26	6	2	92
Pracownicy fiz. - umysł.	51	37	6	6	72
Robotnicy wykwalifikowani	41	45	12	2	115
Robotnicy niewykwalifik.	49	32	12	7	48
Rolnicy	69	19	11	1	63
Prywatni przedsiębiorcy	59	32	8	0	45
Bierni zawodowo					
Renciści	54	34	10	3	116
Emeryci	64	28	4	3	192
Uczniowie i studenci	57	36	7	0	47
Bezrobotni	55	32	7	6	91
Gospodynie domowe i inni	68	23	6	2	54
Pracujący poza rolnictwem					
Sfera budżetowa	63	29	7	1	100
Sektor państwowy	67	25	7	1	92
Sektor prywatny	48	38	10	4	249
Spółdzielczość	41	40	20	0	20
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 200 zł	58	31	7	4	213
201 - 325	53	36	6	5	182
326 - 449	59	33	6	2	156
450 - 599	66	27	6	2	122
Powyżej 599 zł	64	26	8	2	203
Ocena własnych war. mater.					
Złe	57	30	9	4	271
Średnie	56	35	7	2	468
Dobre	65	25	6	4	268
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	64	25	5	7	54
Raz w tygodniu	61	30	7	2	513
Kilka razy w miesiącu	56	29	11	4	124
Kilka razy w roku	57	31	8	3	231
W ogóle nie uczestniczy	51	37	5	6	85
Poglądy polityczne					
Lewica	59	31	5	5	206
Centrum	54	31	12	3	291
Prawica	62	30	5	3	308
Trudno powiedzieć	60	31	8	2	202

Tabela 2. Czy w wieku 7 lat i więcej miał(a) Pan(i) swój pokój lub pokój wspólny z rodzeństwem czy też sypiał(a) Pan(i) w jednym pomieszczeniu z rodzicami? 1 - Miał(a)m pokój tylko dla siebie; 2 - Miał(a)m wspólny pokój z rodzeństwem; 3 - Sypiał(a)m w jednym pomieszczeniu z rodzicami; (%)

	1	2	3	Liczba osób
Ogółem	13	54	33	1060
Płeć				
Mężczyźni	13	53	33	502
Kobiety	12	55	33	558
Wiek				
do 24 lat	27	58	14	147
25-34	23	60	17	189
35-44	10	60	29	224
45-54	3	58	39	197
55-64	9	41	49	137
65 lat i więcej	5	42	53	167
Miejsce zamieszkania				
Wieś	9	48	42	393
Miasto do 20 tys.	12	67	21	127
od 21 do 100 tys.	14	54	32	223
101-500 tys.	15	62	22	179
501 tys.i więcej mieszk.	18	49	33	138
Region				
Północny	15	59	26	127
Zachodni	8	69	23	117
Środkowozachodni	16	57	27	143
Środkowy	11	47	41	186
Wschodni	15	49	36	131
Południowo-wschodni	9	51	39	175
Południowo-zachodni	16	52	32	181
Wykształcenie				
Podstawowe	6	44	49	314
Zasadnicze zawodowe	10	62	27	300
Średnie	18	56	26	350
Wyższe	24	53	23	96
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	20	61	19	73
Prac.umysł.niż.szczebla	14	61	25	96
Pracownicy fiz.- umysł.	16	51	31	72
Robotnicy wykwalifikowani	12	67	21	117
Robotnicy niewykwalifik.	5	65	30	51
Rolnicy	9	47	42	63
Prywatni przedsiębiorcy	33	53	14	45
Bierni zawodowo				
Renciści	5	48	47	131
Emeryci	9	40	51	216
Uczniowie i studenci	32	58	8	47
Bezrobotni	16	60	23	91
Gospodynie domowe i inni	8	58	34	55
Pracujący poza rolnictwem				
Sfera budżetowa	13	58	28	105
Sektor państwowy	12	71	16	96
Sektor prywatny	18	55	27	254
Spółdzielczość	0	73	27	20
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 200 zł	10	51	39	211
201 - 325	10	54	35	188
326 - 449	10	58	31	166
450 - 599	12	60	28	135
Powyżej 599 zł	16	53	30	226
Ocena własnych war. mater.				
Źle	9	52	39	290
Średnie	12	56	32	494
Dobre	19	52	29	275
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	9	57	31	62
Raz w tygodniu	10	54	36	540
Kilka razy w miesiącu	17	51	31	127
Kilka razy w roku	17	53	30	239
W ogóle nie uczestniczy	15	56	28	91
Poglądy polityczne				
Lewica	12	53	35	215
Centrum	14	56	29	301
Prawica	14	57	29	324
Trudno powiedzieć	11	46	42	217

Tabela 3. Proszę powiedzieć, czy stwierdzenie: **Rodzice zdecydowali o tym, jak wyglądał(a)m, w co się ubierał(a)m, jest prawdziwe w stosunku do Pana(i) okresu młodzieńczego (15-18 lat)?**

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Respondent(ka) nie miał(a) obojga rodziców	Liczba osób
Ogółem	54	43	2	2	1065
Płeć					
Mężczyźni	59	39	1	2	504
Kobiety	49	46	3	2	561
Wiek					
do 24 lat	40	58	1	1	148
25-34	36	63	1	0	189
35-44	53	44	2	1	225
45-54	60	38	2	0	197
55-64	68	29	0	3	137
65 lat i więcej	68	20	7	5	169
Miejsce zamieszkania					
Wieś	60	36	2	2	395
Miasto do 20 tys.	58	42	0	0	127
od 21 do 100 tys.	46	50	1	3	226
101-500 tys.	53	43	4	1	179
501 tys.i więcej mieszk.	46	50	3	1	138
Region					
Północny	51	42	5	3	127
Zachodni	49	48	2	1	117
Środkowozachodni	61	37	1	1	143
Środkowy	49	45	3	3	188
Wschodni	54	43	2	1	131
Południowo-wschodni	58	40	2	1	176
Południowo-zachodni	54	43	1	2	183
Wykształcenie					
Podstawowe	65	28	3	4	319
Zasadnicze zawodowe	56	43	1	0	300
Średnie	45	51	3	1	350
Wyższe	43	57	0	0	96
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	35	65	0	0	73
Prac.umysł.niż.szczebla	50	47	1	1	96
Pracownicy fiz.- umysł.	56	44	0	0	72
Robotnicy wykwalifikowani	47	51	2	0	117
Robotnicy niewykwalifik.	59	40	0	2	51
Rolnicy	55	39	4	2	65
Prywatni przedsiębiorcy	51	49	0	0	45
Bierni zawodowo					
Renciści	69	30	2	0	131
Emeryci	69	23	4	5	218
Uczniowie i studenci	30	68	1	0	47
Bezrobotni	43	54	1	1	92
Gospodynie domowe i inni	35	52	11	3	55
Pracujący poza rolnictwem					
Sfera budżetowa	41	58	0	1	105
Sektor państwowy	49	49	2	0	96
Sektor prywatny	53	47	0	0	254
Spółdzielczość	41	59	0	0	20
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 200 zł	52	42	3	3	213
201 - 325	54	45	0	1	189
326 - 449	60	37	3	1	166
450 - 599	55	41	1	2	136
Powyżej 599 zł	50	45	3	2	226
Ocena własnych war. mater.					
Złe	55	40	2	3	294
Średnie	56	41	3	0	494
Dobre	49	49	1	2	275
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	58	33	9	0	62
Raz w tygodniu	58	38	3	1	541
Kilka razy w miesiącu	50	47	0	3	129
Kilka razy w roku	48	49	1	2	240
W ogóle nie uczestniczy	48	52	0	1	92
Poglądy polityczne					
Lewica	58	40	0	1	216
Centrum	48	49	2	1	301
Prawica	56	41	2	1	324
Trudno powiedzieć	54	38	4	4	221

Tabela 4. Proszę powiedzieć, czy stwierdzenie: **Rodzice wymagali ode mnie, żebym chodził(a) do kościoła, jest prawdziwe w stosunku do Pana(i) okresu młodzieńczego (15-18 lat)?**

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Respondent (ka) nie miał(a) obojga rodziców	Liczba osób
Ogółem	77	20	1	2	1065
Płeć					
Mężczyźni	79	19	1	2	504
Kobiety	76	21	2	2	561
Wiek					
do 24 lat	64	34	0	1	148
25-34	73	27	0	0	189
35-44	76	23	0	1	225
45-54	84	15	1	0	197
55-64	86	11	0	3	137
65 lat i więcej	79	10	5	5	169
Miejsce zamieszkania					
Wieś	87	11	1	2	395
Miasto do 20 tys.	75	25	1	0	127
od 21 do 100 tys.	75	21	1	3	226
101-500 tys.	68	28	3	1	179
501 tys.i więcej mieszk.	67	31	0	1	138
Region					
Północny	72	22	3	3	127
Zachodni	75	23	2	1	117
Środkowozachodni	80	18	1	1	143
Środkowy	70	26	0	3	188
Wschodni	85	13	1	1	131
Południowo-wschodni	84	15	1	1	176
Południowo-zachodni	75	22	1	2	183
Wykształcenie					
Podstawowe	83	11	2	4	319
Zasadnicze zawodowe	78	21	0	0	300
Średnie	73	25	1	1	350
Wyższe	70	29	1	0	96
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	74	26	0	0	73
Prac.umysł.niż.szczębla	75	23	1	1	96
Pracownicy fiz.- umysł.	74	26	0	0	72
Robotnicy wykwalifikowani	73	27	0	0	117
Robotnicy niewykwalifik.	75	23	0	2	51
Rolnicy	84	13	0	2	65
Prywatni przedsiębiorcy	78	20	2	0	45
Bierni zawodowo					
Renciści	87	11	2	0	131
Emeryci	80	13	2	5	218
Uczniowie i studenci	63	35	1	0	47
Bezrobotni	77	22	0	1	92
Gospodynie domowe i inni	69	24	5	3	55
Pracujący poza rolnictwem					
Sfera budżetowa	70	29	0	1	105
Sektor państwowy	80	19	1	0	96
Sektor prywatny	73	26	0	0	254
Spółdzielczość	83	17	0	0	20
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 200 zł	79	17	1	3	213
201 - 325	80	19	0	1	189
326 - 449	77	21	1	1	166
450 - 599	73	23	1	2	136
Powyżej 599 zł	73	24	1	2	226
Ocena własnych war. mater.					
Złe	73	22	2	3	294
Średnie	81	18	1	0	494
Dobre	76	21	1	2	275
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	81	14	5	0	62
Raz w tygodniu	84	14	1	1	541
Kilka razy w miesiącu	80	15	1	3	129
Kilka razy w roku	71	26	0	2	240
W ogóle nie uczestniczy	45	54	1	1	92
Poglądy polityczne					
Lewica	68	31	1	1	216
Centrum	77	21	0	1	301
Prawica	83	15	1	1	324
Trudno powiedzieć	78	17	1	4	221